

основи нормальної господарської діяльності в Україні, а запровадження відповідальності юридичних осіб за їх вчинення може стати ефективним механізмом боротьби з корпоративною злочинністю та забезпечити надходження в дохід держави значних коштів. Однак, очевидно, що виникло чимало проблемних питань при застосуванні на практиці даних нововведень, та лише після їх вирішення можна очікувати стрімких позитивних наслідків та реального застосування положень кримінального закону щодо відповідальності юридичних осіб.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб): закон України від 23.05.2013 №314-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення: 03.05.2017).

2. Трепак В. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб як засіб протидії корупції: проблемні аспекти. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 4. С. 83–89.

3. Сухоребрий І. І. Проблемні питання притягнення до кримінальної відповідальності юридичної особи за вчинення корупційних злочинів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 44. С. 295–301. URL: <http://apdp.in.ua/v44/55.pdf> (дата звернення: 03.05.2017).

4. Пасека О. Ф. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: окремі проблемні питання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 253–261.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.611

Людмила Миколаївна ГОДНЮК,

курсант 4 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро

Науковий керівник: Руфанова Вікторія Миколаївна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Проаналізовано сучасні тенденції злочинності неповнолітніх. Досліджено статистичні дані про рівень злочинності неповнолітніх,

аналізуються найбільш поширені детермінанти. Запропоновано окремі заходи запобігання цим злочинам.

Ключові слова: неповнолітні, злочинність, запобігання.

На сьогоднішній день наша держава перебуває на шляху демократичних перетворень. Негативні процеси, що супроводжують соціально-економічні, політичні та правові зміни в Україні, викликали значне загострення криміногенної ситуації. У зв'язку з цим відбуваються й кардинальні зміни у злочинному середовищі серед неповнолітніх, зокрема, зростає кількість злочинів, що носять не ситуативний, а умисний характер, що мають не дитячу, а дорослу мотивацію. Переважна більшість рецидивістів та представників організованої злочинності розпочинають свою кар'єру злочинця у підлітковому віці. Злочинність неповнолітніх розглядається не лише як загроза молодому поколінню, а і як загроза нормальному розвитку всього суспільства у майбутньому. Стан підліткової злочинності викликає занепокоєність та зумовлює необхідність пошуку нових засобів для її попередження, вжиття додаткових заходів з боку державних органів і громадськості, які б сприяли поступовому зменшенню злочинних проявів у середовищі неповнолітніх.

Офіційні статистичні дані свідчать про те, що 30–36 % неповнолітніх скоюють злочини разом із дорослими, 60–75 % – у складі групи недалеко від місця проживання чи навчання, 10–15 % вчиняють суспільно небезпечні дії у стані алкогольного сп'яніння. За 2005 р. вчинено 26 470 злочинів, 2006 р. – 19 888, 2007 р. – 18 963, 2008 р. – 15 846, 2009 р. – 15 445, 2010 р. – 17 342, 2011 р. – 17 847, 2012 р. – 13 383, 2013 р. – 8 781, 2014 р. – 7 467, 2015 р. – 7 171, 2016 – 3 876 [1].

Наведені показники слід доповнити відомостями про кількість виявлених неповнолітніх, які вчинили злочини: 2005 р. – 22 767, 2006 р. – 16 966, 2007 р. – 15 572, 2008 р. – 13 541, 2010 р. – 13 950, 2011 р. – 13 655, 2012 р. – 10 706, 2013 р. – 7 360, 2014 р. – 6 840, 2015 р. – 6 647 [2, с. 50].

Наведені вище статистичні дані щодо рівня злочинності неповнолітніх, свідчать про відносне зниження рівня кримінальної активності дітей в Україні. Однак, беручи до уваги те, що рівень життя за період 2005–2015 рр. значно погіршувався, а чисельність населення зменшувалася, то наведені показники злочинності залишаються досить великими і не зазнають особливих змін.

У зв'язку з цим, актуальним залишається питання дослідження сучасного стану злочинності неповнолітніх з метою розробки своєчасних, сучасних та дієвих заходів, спрямованих запобігання даному виду злочинності.

Злочинність неповнолітніх, порівняно зі злочинністю дорослих, характеризується підвищеною латентністю. Оскільки в багатьох

випадках діяння, які вчинили неповнолітні особи, сприймаються як дитячі пустощі, про які, зазвичай, не прийнято повідомляти у правоохоронні органи. За оцінками експертів рівень злочинності неповнолітніх у 3–4 рази перевищує офіційно зареєстрований [3, с. 275]. На латентність злочинності неповнолітніх опосередковано вказує й те, що з-поміж злочинів, вчинених неповнолітніми, майже 51–69 % щорічно становили тяжкі й особливо тяжкі злочини [4, с. 203].

З метою запобігання та профілактики правопорушень Кабінет Міністрів України 30 листопада 2011 року затвердив Концепцію реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень. Ідеться про негативні явища, пов'язані з поширенням дитячої бездоглядності, послабленням функцій сім'ї, зменшенням кількості позашкільних гуртків і секцій за місцем проживання (що призводить до збільшення кількості правопорушень за участю неповнолітніх та втягнення їх у злочинну діяльність) [5].

У пункті Плану 4.8 Закону України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини»» метою визначено профілактика правопорушень з боку дітей, значне зменшення кількості злочинів, учинених дітьми, приведення умов їх утримання у спеціальних установах для дітей у відповідність до міжнародних стандартів [6].

Значну роль у профілактиці злочинів серед неповнолітніх відіграє прокуратура. Так, за наказом Генпрокурора «Про особливості правозахисної діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» від 21.06.2011 під час організації та проведення наглядових перевірок основну увагу варто звертати на захист дитячих прав і свобод, профілактику правопорушень і бездоглядності, координацію діяльності в боротьбі з підлітковою злочинністю, дотримання законності у кримінальному провадженні справ про злочини та суспільно небезпечні діяння, вчинені підлітками та проти них [7; 8, с. 73].

На сьогоднішній день причинами виникнення підліткової злочинності є такі групи зовнішніх факторів:

- часто неповнолітні виступають потерпілими від насильства в сім'ї, знущань з боку однолітків, учителів у школах, порушення їх прав породжує прагнення дитини до встановлення «справедливості» та здійснення самозахисту;
- криза родинних відносин як важливого соціального інституту у вихованні та нормальному психічному розвитку дитини, яка сприяє руйнівному впливу на соціалізацію особистості;
- негативний вплив засобів масової інформації на формування психіки неповнолітнього, полягає у вузькому кругозорі та обмеженості розумового розвитку підлітка;

– загальна девальвація духовних і моральних цінностей, що полягає у зниженні їх престижу, та нехтуванням не лише правовими нормами, а й нормами моралі, як наслідок, незначні форми девіації, без належної адекватної реакції соціуму («безкараності»), набувають більш суспільно небезпечних форм, трансформуючись у злочини, адже особа вважає, що й інше діяння легко «зійде їй з рук»;

– недостатній рівень самостійності, що розвиває схильність підпадати під вплив негативних груп або їх лідерів, як наслідок динаміка зростання вчинення злочинів групою осіб, організованою групою, злочинною організацією [9].

Неповнолітній вік характеризується нерозвиненістю психологічного та фізіологічного станів, відсутністю досвіду соціального спілкування, здатністю правильно оцінювати життєві ситуації, зокрема і з точки зору закону. Підлітки через свій особливий психофізіологічний стан, можуть вступати у конфлікт із суспільством, що найчастіше проявляється у вчиненні злочину [10, с. 76].

Досить часто в результаті соціалізації, внаслідок конфлікту інтересів із суспільством, з метою самоствердження неповнолітні схильні до різних форм антисоціальної поведінки, серед яких: тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія.

Так, останні можуть виступати в якості детермінант злочину, оскільки під впливом психотропних речовин неповнолітній стає більш агресивнішим, pojawiaється надмірна сміливість, знижується контрольованість дій, особа втрачає бачення відмінностей між заборонаю та дозволом. За даними О. Г. Кальмана у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння неповнолітні вчиняють до 90 % насильницьких і до 70 % корисливих злочинів [11, с. 35]. За результатами дослідження О. С. Стеблинської у структурі злочинів, вчинених неповнолітніми у стані сп'яніння, переважають злочини проти власності; злочини проти життя та здоров'я особи; злочини проти громадського порядку та моральності; статеві злочини [12, с. 482–484]. Значний вплив на психіку дітей здійснюють воєнні дії та збройне насильство. Діти-переселенці, які стали безпосередніми свідками бойових дій, мають серйозні проблеми із психікою, частина з них озлобилася на людей, затаїла образу за знедолення, заздрить одноліткам із будь-якого приводу, вороже налаштована на помсту та відтворення насильства. Пов'язані із збройним конфліктом наслідки психотравми дітей війни можуть проявитися із часом, що призведе до зростання кількості умисних вбивств за обтяжуючих обставин, хуліганств, серійних зґвалтувань, кваліфікованих та особливо кваліфікованих розбійних нападів, викрадень людини, вимагань, поєднаних з насильством, незаконного заволодіння транспортними засобами та інших насильницьких злочинів [13, с. 214].

Аналіз географії цього виду злочинності дає підстави стверджувати, що більшою кримінальною активністю неповнолітніх характеризуються східні регіони України [14, с. 127]. Це не випадково, оскільки ці ж регіони характеризуються значною перевагою за кількістю населення над західними, вищим рівнем урбанізації та значною щільністю населення [15].

Характеризуючи злочини неповнолітніх за місцем їх вчинення, в кримінологічних джерелах тривалий час зазначали, що до 80 % злочинів неповнолітні вчиняють поблизу свого місця проживання, навчання чи праці [16, с. 170]. Проте останнім часом зростає мобільність неповнолітніх, а тому почастишали випадки вчинення злочинів неповнолітніми у місцях проведення дозвілля (розважальні заклади), які розташовані далеко від місця проживання (кожний третій – четвертий злочин) [17, с. 229].

Підсумовуючи все вищесказане, зазначимо, що за умов сьогодення важливе превентивне значення для зниження рівня злочинності неповнолітніх матимуть наступні превентивні заходи:

- посилити контроль за неблагополучними сім'ями, особливо звернути увагу на розвиток дітей;
- активізувати проведення круглих столів з представниками молодіжних організацій при формуванні молодіжних програм з профілактики злочинів серед молоді;
- збільшити зайнятість підлітків у суспільно корисних справах, активне залучення їх до занять спортом, мистецтвом, пропаганда здорового способу життя;
- активізувати правове виховання та освіту неповнолітніх;
- залучати до реалізації профілактичних заходів не тільки правоохоронні органи, але й громадські організації (в тому числі і дитячі та молодіжні організації), широко залучати громадян (наприклад: у громадському патрулюванні при здійсненні ситуативної превенції злочинності серед молоді).

Список бібліографічних посилань

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2014–2015 роки // Генеральна прокуратура України: офіц. інтернет-портал. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 05.05.2017).
2. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства: зб. ст./відпов. за вип. О. О. Кармазіна. Київ: Держкомстат України, 2015. 78 с.
3. Кудрявцев В. Н., Эминов В. Е. Криминология: учебник. М.: Юристъ, 1995. 512 с.
4. Криминологія. Загальна та Особлива частини: підручник/за заг. ред. С. В. Якімова, Н. Є. Маковецької, О. М. Омельчука. Хмельницький: Хмельницьк. ун-т упр. та права, 2014. 442 с.

5. Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 2.

6. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини»: закон України від 05.03.2009 № 1065-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17> (дата звернення: 05.05.2017).

7. Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей: наказ Генерального прокурора України від 06.12.2014 № 16гн // Генеральна прокуратура України: офіц. інтернет-портал. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=181060 (дата звернення: 05.05.2017).

8. Кримінологія: навч.-метод. посіб./за заг. ред. В. М. Дрьоміна, Ж. В. Мандриченка, Т. В. Мельничука та ін. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», 2015. 144 с.

9. Зелинский А. Ф. Криминальная психология. Киев: Юринком Интер, 1999. 240 с.

10. Горденко С. Соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2011. Вип. 23. С.59–63.

11. Кальман О. Г. Стан і головні напрями попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Харків: Гімназія, 2003. 352 с.

12. Стеблинська О. С. Деякі негативні соціальні аспекти пияцтва і наркотизму та їх криміногенні властивості в структурі злочинності неповнолітніх // *Визначальні тенденції генезу державності і права: зб. наук. пр. міжнар. наук.-практ. конф. «Треті Прибузькі юридичні читання»*. Миколаїв: Іліон, 2007. С. 482–484.

13. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 204–217.

14. Голіна В. В., Головкін Б. М., Валуйська М. Ю. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. 440 с.

15. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 416 с.

16. Алауханов Е. Кримінологія: учебник. Алматы: Акад. МВД Республики Казахстан, 2008. 324 с.

17. Кримінологія: курс лекцій/за заг. ред. Ю. В. Александрова, А. П. Геля, Г. С. Семакова. Київ: Міжнар. акад. упр. персоналом, 2002. 325 с.

Одержано 10.05.2017

